

Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno,

sv. XL, Rovinj 2010., 985 str.

U izdanju Centra za povijesna istraživanja iz Rovinja (*Centro di ricerche storiche di Rovigno*) objavljen je 2010. jubilarni četrdeseti broj renomiranoga znanstvenog časopisa *Atti*. Dvotomno izdanje (I: 1-542, II: 543-985 str.) podijeljeno je u tri cjeline: "Rasprave" (*Memorie*), koje broje četrnaest članaka (7-542), "Bilješke i dokumenti" (*Fonti e documenti*), koje broje jedanaest radova (547-942), i naposljetku "Bibliografski prikazi" (*Rassegne bibliografiche*), unutar koje se nalazi jedan rad (943-985).

U izvornom znanstvenom članku "Anelli romani con motivi mitologici e simbolici dalla necropoli antica di Burle presso Medolino" (9-33) Vesna Girardi Jurkić govori o trima rimskim prstenima na kojima su prikazani simboli škorpiona i morskoga boga Glauka. Uloga ovih prikaza je osim čisto dekorativne bila i magijska, a njihov nalaz pridonosi utvrđivanju postojanja grčko-helenskih mitoloških vjerovanja u Istri u 2. stoljeću.

Slijedi izvorni znanstveni članak Giuseppea Cuscita pod naslovom "Società civile e comunità cristiana ad Aquileia nel sec. IV" (35-66). Rad se temelji na epizodi iz tzv. Akvilejskoga rata (*bellum Aquileiense*) iz 238. godine, tijekom kojega se stanovništvo Akvileje uspješno obranilo od Maksimina Tračanina, što je gradu u konačnici donijelo izniman prestiž. Akvileja je tijekom 4. stoljeća doživjela svoj najveći uspon zbog njezine povezničke uloge mediteranskoga i srednjoeuropskoga dijela Carstva. Potom se uzdigla i na crkvenom planu, u doba koje autor članka naziva zlatnim razdobljem akvilejskoga antičkog kršćanstva.

Peter Štih autor je izvornoga znanstvenog rada pod naslovom "Il diploma del re Berengario I del 908 e il monastero femminile di Capodistria" (67-97). Riječ je o najstarijem kraljevskom dokumentu čiji se primatelj nalazio na području današnje Republike Slovenije, a ujedno je i najstariji dokument u kojem se Kopar imenuje kao *Justinopolis*. Diplomom je italski kralj pod svoju zaštitu uzeo koparski samostan i opaticu Adlegidu te zabranio javnim vlastima bilo kakvu intervenciju u posjede samostana ili obnašanje sudbene vlasti nad kmetovima koji su pripadali samostanu.

Izvorni znanstveni rad "Le chiese in territorio veneto delle diocesi di Cittanova, Parenzo e Pola, 1450-1600. Aspetti e problemi tipologici" (99-151) djelo je Lavinije Belušić. Autorica definira sakralnu arhitekturu na oze-

mlju Novigradske, Porečke i Pulske biskupije između 1450. i 1600. godine. Crkve su klasificirane po tipologiji i planimetrijskim karakteristikama, uz bogate slikovne priloge koji se nalaze na kraju članka.

Giovanni Radossi u izvornom znanstvenom radu “*La confraternita dei poveri infermi di Rovigno e i suoi benefattori*” (153–200) govori o neproizvodnom dijelu rovinjskoga stanovništva u 18. stoljeću. Prema podacima iz matičnih knjiga, ova je skupina zauzimala značajan udio među mještanima tada najvećega istarskoga grada. Kriza koja je nastala između 1780. i 1790. nije jače pogodila gradsko područje Rovinja, čemu je pridonijelo i osnivanje Bratovštine siromašnih (1763.) te uspostava Zalagaonice (1772.). Osnivanje ovih institucija, zaključuje autor, nedvosmislen je znak promjena u društvu koje je pokazalo prve znakove milosrđa.

U izvornom znanstvenom radu “*Le tribolazioni dell’adattamento: alcuni aspetti del ripopolamento dell’Istria meridionale con gli Aiducchi (1671-1676)*” (201–230) Slaven Bertoša analizom bibliografije i arhivskih izvora sagledava hajdučku epizodu u naseljavanju Istre za mletačke uprave. Prilikom naseljavanja hajduka u Istru bilo je mnogo poteškoća, uz brojne konfliktne situacije. Teške gospodarske i populacijske prilike na Poluotoku zahtijevale su naseljavanje novoga stanovništva, a hajdučka epizoda pokazuje kako je kolonizacijska politika Mletačke Republike često nailazila na složene i ponekad nesavladive prepreke u asimilaciji novopridošloga stanovništva.

Vania Santon u izvornom znanstvenom radu “*Bande armate in Istria a fine Settecento*” (231–274) dotaknula se složenoga i vrlo raširenoga problema razbojništva u Istri krajem 18. stoljeća. Vijeće desetorice i Državni inkvizitori preuzeli su zadaću obračunavanja s tom pojavom tijekom druge polovice 18. stoljeća, kada su Istrom kružile mnoge zlikovačke skupine, od kojih su se tri osobito isticale pljačkanjem i zastrašivanjem stanovništva. Drugi dio rada usredotočen je na komparativnu analizu fenomena kriminala u Istri s drugim pokrajinama kojima je u to vrijeme upravljala Mletačka Republika.

“*Cronistoria degli interventi nel palazzo pretorio di S. Lorenzo nella seconda metà del secolo XVIII: ultimi tentativi di restauro di questa interessante struttura pubblico-istituzionale*” (275–324) izvorni je znanstveni rad Marina Budicina o zgradi namijenjenoj obitavanju podestata u Sv. Lovreću, koja je nakon kupnje za javne potrebe u 14. stoljeću obnavljana u nekoliko navrata i korištena kao pretorska palača. Osobitu pažnju autor posvećuje

kronologiji obnove palače tijekom 18. stoljeća sve do potpune propasti i urušavanja zgrade 1836.

Marta Budicin u preglednom radu pod naslovom “Simone Battistella, architetto rovignese del Settecento” (325-364) daje doprinos poznavanju života i djela arhitekta Simonea Battistelle, koji je tijekom 18. stoljeća sudjelovao u gradnji raznih zdanja u Piranu, Vižinadi i Rovinju.

U izvornom znanstvenom radu “Epidemie e carestie nell’Ottocento istriano. Il tifo petecchiale e la fame del 1817 a Rovigno” (365-391) Rino Cigui dotaknuo se teme gladi i krize smrtnosti 1817. u Rovinju. Na temelju analize matičnih knjiga i medicinskih izvještaja pokazalo se kako je u Rovinju, za razliku od nekih drugih lokaliteta, veći utjecaj na smrtnost imao pjegavi tifus negoli glad.

“Sulla via verso oriente: nascita e sviluppo delle rotte via mare da Trieste all’estremo oriente. Tra memorie personali e resoconti ufficiali” (393-433) naslov je izvornoga znanstvenog rada u kojem Silvia Zanlorenzi govori o odnosu grada Trsta i Dalekoga istoka tijekom 19. stoljeća. Rad pokušava rekonstruirati razvoj brodskih linija prema Dalekom istoku u tri faze. Pokušaji da se stupi u trgovačke odnose s Kinom i Japanom urodili su plodom ponajviše zaslugom Georga Hütterotta, tijekom čijeg je djelovanja Trst konsolidirao svoju ključnu ulogu trgovačke luke unutar Austro-Ugarskog Carstva.

William Klinger u izvornom znanstvenom radu “Le origini dei Consigli nazionali: una prospettiva euroasiatica” (435-473) govori o nastanku Narodnih vijeća. U Austro-Ugarskom Carstvu takva su tijela, na poticaj Engleza, osnovana nakon 1916. radi obrane od moguće njemačke okupacije u slučaju izlaska iz rata. Jugoslavensko Narodno vijeće, čije djelovanje počinje krajem rata, bilo je u suprotnosti s interesima Italije i Srbije, što je u konačnici dovelo do konfliktnih situacija.

Raul Marsetič u radu “L’origine e lo sviluppo del cimitero civico di Monte Ghio a Pola attraverso un secolo di storia (1846-1947)” (475-524) analizira razvoj groblja u Puli koje nadilazi prvotnu funkciju pokapališta i postaje jednim od važnijih kulturnih spomenika grada.

Rad Egidija Ivetica “Lo sviluppo della nazionalità croata in Istria tra Otto e Novecento” (525-542) donosi pregled razvoja hrvatske narodnosti u Istri u 19. i 20. stoljeću. Autor naglašava da pitanje nacionalizacije masa valja u slučaju Istre reinterpretirati i sagledati u komparativnom pogledu.

U radu “Osservazioni sul castello di San Giorgio al Quietto e sul porto dei Santi Quaranta” (549-573) Gaetano Benčić osobito pažnju posvećuje arhitektonskim strukturama kaštela Sv. Jurja kod Brtonigle, čiji prvi spomen potječe iz 10. stoljeća. Kaštel ima trapezoidni tlocrt i omeđen je bedemima, a rasprostire se na površini od jednoga hektara. Za vjerske potrebe neki njegovi dijelovi upotrebljavali su se još u 19. stoljeću.

Franco Stener u radu “Contributo alla conoscenza della cappella campestre di San Matteo di Schitazza” (575-593), uz bogate slikovne priloge, opisuje crkvu sv. Mateja, njezine arhitektonske karakteristike i freske iz 15. stoljeća.

Rad Kristjana Kneza “Capodistria e la patria di Vittore Carpaccio. Studi, ipotesi, discussioni e polemiche sul luogo natio del pittore” (595-635) govori o umjetničkom djelovanju Vittorea i Benedetta Carpaccia u Istri, osobito u Kopru i Piranu. Još je u 19. stoljeću nastala teorija o istarskom podrijetlu slikara zbog postojanja toga prezimena u gradu sv. Nazarija. Utvrđivanje njegova podrijetla bilo je podložno trendovima vremena, od lokalnoga patriotizma do nacionalne promocije.

Tullio Vorano u radu “Il catastico di Albona del 1708 (III parte: Appendici)” (637-705) donosi katastik i imena vlasnika s područja Labina. Katastarski popis, od kojeg su tri kopije sačuvane u labinskom Narodnom muzeju, Državnom arhivu u Pazinu i Državnom arhivu u Veneciji, bio je od iznimne koristi sakupljačima desetine jer je omogućavao precizno utvrđivanje imena svih vlasnika i lokaliteta na području labinske općine.

U radu pod naslovom “Compilazioni cronachistiche settecentesche dei frati francescani istriani Santo Brandolini, Felice Bartoli e Pietro Trani” (707-764) Ljudevit Anton Maračić uz kraći osvrt donosi prijepis rukopisa franjevca Santa Brandolinija koji govori o zbivanjima u samostanu sv. Franje u Poreču.

Drago Roksandić u izvornom znanstvenom radu “Lujo Matutinović, soldato e scrittore (parte II)” (765-804) objavio je i drugi dio rukopisa Luje Matutinovića *Memoires Historiques Politiques et Militaires sur la Dalmatie, l'Istrie et l'Albanie, eu égard aux Posseseurs actuels* iz 1806. Analiziraju se stilske i ortografske karakteristike, kao i činjenica da je Matutinović osim hrvatske (slavenske, ilirske) i talijanske kulture i jezika poznao i francuski, što mu je nakon 1810. omogućilo uspon do službe na dvoru u Parizu.

Antonio Cernecca se u izvornom znanstvenom radu “Theodor Mommsen e Pietro Kandler” (805–830) pozabavio odnosom i suradnjom njemačkoga povjesničara Theodora Mommsena i tršćanskoga povjesničara Pietra Kandlera na bazi arhivskih izvora, osobito pisma koje je Kandler 1862. poslao Mommsenu.

Corrado Ghirardo u preglednom radu “Nuovi cenni sopra le chiese esistenti o crollate nella campagna di Dignano” (831–849) donosi opažanja o crkvama sv. Germana, sv. Petra, sv. Severina i sv. Cecilije koje se nalaze na području Vodnjana. Analiza ove četiri crkve tako dopunjuje prethodni autorov rad o 28 crkava s područja Vodnjana objavljen u XXXIV. svesku časopisa *Atti*.

U izvornom znanstvenom radu “Riti e canti della Stella nell’Istria veneta e nel Quarnero” (851–866) David Di Paoli Paulovich govori o takozvanim molitvenim ritualima “Zvijezde” u Istri i Kvarneru, koji su se obilježavali u razdoblju između Božića i Bogojavljenja. Ovakvi rituali, koji su se razvijali nakon Tridentskoga koncila, ukazuju na kontinuitet latinsko-venetske kulture na sjevernom dijelu istočne obale Jadrana.

Claudio Pericin u izvornom znanstvenom radu “Lotta per «un bicchiere d’acqua netta» ed il ruolo dei parroci di campagna a difesa dei villici nell’Istria tra XIX e XX secolo” (887–908) stavlja naglasak na nedovoljnu opskrbljenost vodom istarskih sela na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, što je bilo u potpunom nerazmjeru s gospodarskim rastom koji u tom razdoblju zahvaća poluotok. U takvom su povijesnom kontekstu župnici, osobito župnik Žminja, odigrali važnu ulogu u radu za opće dobro.

Marino Bonifacio autor je izvornoga znanstvenog rada pod naslovom “Origine e storia di undici casati dell’Istria” (909–942). Autor govori o jedanaest istarskih prezimena i loza pokušavajući stvoriti svojevrstu fragmentarnu antropnimiju za određene lokalitete.

Robert Matijašić autor je posljednjega članka, “Professore emerito Miroslav Bertoša: biobibliografia” (945–985), objavljenoga u četrdesetom svesku časopisa *Atti*. Osim opširne bibliografije, autor donosi i biografske podatke prof. emeritusa Miroslava Bertoše. Navode se podatci o obitelji, studiju, diplomatskoj aktivnosti, zaposlenjima tijekom duge i plodonosne karijere povjesničara, znanstvenom radu čiji su iznimni rezultati prepoznati i izvan granica Hrvatske, projektima, nastavnoj djelatnosti na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli i mnogim drugim sveučilištima, usavršavanju u Italiji

i Francuskoj na prestižnoj l'École des hautes études en sciences sociales. Na koncu bismo mogli ustvrditi, riječima povjesničara Egidija Ivetica, da je početak znanstvenoga rada prof. emeritusa Miroslava Bertoše označio početak novoga razdoblja u istarskoj historiografiji. Dodali bismo, razdoblja potpune afirmacije novih i inovativnih metodoloških koncepata ne samo u istarskoj, nego i cjelokupnoj hrvatskoj historiografiji.

Marko Jelenić

***Quaderni*, vol. XXII, Rovigno 2011, 314 p.**

La rivista *Quaderni* del Centro di ricerche storiche (CRS) di Rovigno è incentrata sullo studio e sull'approfondimento di tematiche, fatti, eventi, personaggi che hanno segnato la storia dell'800 e del '900 nel territorio istro-fiumano e dalmata.

L'originalità della rivista è, come di consueto, espressa dalla copresenza di studiosi croati, sloveni, italiani afferenti a università, istituti storici e di ricerca delle tre realtà che si occupano della storia del territorio istriano, fiumano e dalmata, nel rispetto dei canoni di obiettività, di autenticità e di necessaria e imprescindibile documentazione che caratterizza il lavoro di ricerca storico-scientifica. Il volume, pertanto, è singolare e interessante non soltanto per gli addetti ai lavori, ma per tutti coloro i quali desiderano approfondire le proprie conoscenze e la propria cultura sulla storia dell'Istria.

Il XXII volume comprende 6 contributi di studiosi, ricercatori e collaboratori del Centro di ricerche storiche di Rovigno, che presentano saggi e interventi di diverso contenuto, arco temporale e spessore, per un totale di 314 pagine. Ogni saggio è accompagnato dai sommari in lingua croata, slovena ed inglese con lo scopo di far conoscere non soltanto agli studiosi degli altri ambienti linguistici regionali le tematiche e i dati bibliografici affrontati e analizzati, ma anche per avvicinare la rivista a un pubblico sempre più vasto.

Aprè il volume XXII della rivista William Klinger, ricercatore del CRS, con l'articolo "La Cunard nel Quarnero: la linea Fiume – New York (1904 – 1914)" (p. 7-45), che affronta un aspetto particolare del fenomeno dell'emigrazione europea verso gli Stati Uniti che si sviluppò tra fine '800 e